

ПЕДАГОГІКА

УДК 37.01:796.01/05:343.8-057.8(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-3-29>**Дмитро ПЕТРИК,***orcid.org/0000-0003-1852-5780*

*аспірант кафедри педагогіки, психології і методики фізичного виховання
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
старший викладач кафедри фізичної підготовки
Академії державної пенітенціарної служби
(Чернігів, Україна) dimon_petryk@ukr.net*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ДКВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто теоретичне та практичне обґрунтування професійної підготовки в галузі фізичної та спеціальної фізичної підготовки співробітників Державної кримінально-виконавчої служби України, основаної на систематизації навчально процесу. Проаналізовано наказ Міністерства Юстиції України від 08.09.2015 року № 1675/5 «Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України», що регламентує навчання співробітників органів та установ ДКВС України в галузі професійної підготовки. Виявлено прорахунки під час приймання підсумкових заліків зі спеціальної фізичної підготовки. Запропоновано використання допоміжних, підготовчих спеціальних вправ з метою швидкої адаптації в екстремальній ситуації, що вимагає застосування заходів фізичного впливу. Встановлено, що у виправних колоніях та установах виконання покарань заняття зі спеціальної фізичної підготовки проводять співробітники, які були призначені на посади до відділу кадрів лише тому, що вони раніше займалися спортом, а саме бойовими мистецтвами. Виявлено розбіжності в нормативах з фізичної підготовки в кількості виконання вправ для I вікової групи (до 25 років). Досліджено, що у змісті спеціальної фізичної підготовки відсутній системний характер. Запропонована система зручна лише для підготовленого фахівця в цій галузі, який знає, де він працює і що треба співробітникам, виходячи саме зі службових особливостей підрозділу. Виокремлено ряд недоліків системи фізичної та спеціальної фізичної підготовки в ДКВС України, а саме: відсутність системи послідовності вивчення прийомів, методика вивчення рукопашної сутички з групою осіб; відсутність стаціонарно підготовленого персоналу інструкторів бойової підготовки та бази для особового складу; не повною мірою приділяється увага психологічній підготовці співробітників.

У підсумку зазначено, що проведений аналіз проблем формування фізичної готовності співробітників ДКВС України під час занять із загальної та спеціальної фізичної підготовки дійсно показує прорахунки в професійній підготовці персоналу служби та систематизації навчального процесу.

Ключові слова: спеціальна фізична підготовка, фізична підготовка, заходи фізичного впливу, професійна підготовка.

Dmytro PETRYK,*orcid.org/0000-0003-1852-5780*

*Postgraduate Student at the Department of Pedagogy, Psychology and Physical Education
T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Collehium",
Senior Lecturer at the Department of Physical Training
Academy of the State Penitentiary Service
(Chernihiv, Ukraine) dimon_petryk@ukr.net*

PROBLEMS OF FORMING PHYSICAL READINESS OF THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE OFFICERS OF UKRAINE AT GENERAL AND SPECIAL PHYSICAL TRAINING CLASSES

The article considers the theoretical and practical arguments of professional training in the field of physical and special physical training of employees of the State criminal and executive service of Ukraine based on the systematization of the educational process. In the article the author analyses the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 08.09.2015 № 1675/5 "On approval of the Regulations on the organization of professional training of privates and officers of the State

criminal and executive service of Ukraine”, that controls the staff training of the State Penitentiary Service of Ukraine in the field of professional training. The author found shortcomings during the acceptance of the final tests for special physical training. The author defines the use of auxiliary, preparatory special exercises for rapid adaptation in an extreme situation, which requires the use of physical measures. The article established that in correctional colonies and penitentiaries, special physical training classes are conducted by officers who have been appointed to positions in the personnel department only because they have previously been involved in sports, namely martial arts. Differences in the standards for physical training in the number of exercises for the first age group (up to 25 years) were revealed. It is investigated that in the content of special physical training there is no system character. The proposed system is convenient only for a trained specialist in this field, who knows where he works and what officers need, based on the service characteristics of the unit. The author defines shortcomings of physical and special physical training system of the State criminal and executive service of Ukraine, namely the lack of a technique sequence system, methods of determining personal reception and bringing it to the instinctive level, not using the method of hand-to-hand combat with a group of people, lack of stationary training base for personnel, not fully paying attention to the psychological training of the officers.

As a result, it is noted that the analysis of problems of forming physical readiness of the state criminal and executive service officers of Ukraine at classes of general and special physical training really shows shortcomings in professional training of service personnel and systematization of educational process.

Key words: *special physical training, physical training, measures of physical influence, professional training.*

Постановка проблеми. Досвід роботи та спілкування з працівниками установ виконання покарання показує низький рівень підготовки, що призводить до побиття, травмування, поранення, а інколи й до смерті під час нападу осіб, що утримуються в установах виконання покарань (далі УВП) та виправних колоніях (далі ВК) Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України).

Причиною тому значною мірою є поверхневий підхід до питань професійної підготовки, зокрема фізичної та спеціальної фізичної підготовки, та відсутність програми підготовки співробітників установ, тобто якісно підготовленого персоналу, що може фахово здійснювати навчальний процес та проводити заняття. Здебільшого в практичних підрозділах УВП та ВК відсутній дидактичний матеріал.

Аналіз досліджень. Дослідженням вищенаведеної займалися різні науковці (Казміренко, 1998; Пліско, Бутов, 2008; Nieuwenhuys, 2010). У своїх працях вони розглядають загальні питання підготовленості та формування готовності до різних видів діяльності.

Аналіз наукової літератури показав, що досліджували цю тематику такі науковці, як В. І. Пліско, В. В. Бондаренко, С. Є. Бутов, О. П. Шеремета, В. О. Аніщенко та інші. Необхідність більш глибокого дослідження проблеми формування фізичної готовності співробітників ДКВС України під час занять із загальної та спеціальної фізичної підготовки та прорахунки в професійній підготовці є додатковими аргументами для цього дослідження.

Метою статті є актуалізація, теоретичне та практичне обґрунтування професійної підготовки в галузі фізичної та спеціальної фізичної підготовки співробітників ДКВС України, основаної на систематизації навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Основним документом, що регламентує навчання співробітників

органів та установ ДКВС України в галузі професійної підготовки, є наказ Міністерства Юстиції України від 08.09.2015 року № 1675/5 «Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України». Це є настанова про порядок проведення навчання, як-от: які дисципліни повинні вивчатися, на що звернути увагу, в якій послідовності це повинно відбуватися, контроль за результатами навчання, на кого покладені обов'язки з навчання та контролю за процесом навчання, нормативи з фізичної підготовки. Для того щоб визначити проблеми підготовки співробітників, треба провести огляд чинного сьогодні Положення про організацію професійної підготовки.

Надзвичайні події, що призводять до конфліктних ситуацій в УВП, що виливаються у непокору окремих засуджених та призводять до масових безладів, є результатом непрофесійності співробітників, що відповідають за ділянку службової підготовки.

Загальне управління професійною підготовкою вищезазначеного наказу здійснює відділ по роботі з персоналом, тобто працівники кадрового апарату. Під час планування та підготовки занять зі спеціальної фізичної підготовки на місцях співробітники, що відповідають за професійну підготовку, не мають тем до обов'язкового вивчення, вивчають ті прийоми та технічні дії, які вважають за необхідні. Підсумкову перевірку здійснюють співробітники міжрегіональних управлінь. Якщо вони ще можуть провести перевірку, прийнявши заліки із загальної фізичної підготовки, то заліки з рукопашного бою вони прийняти не можуть через відсутність компетенції в цій галузі. Зміст та умови проведення спеціальної фізичної підготовки передбачають, що кожен білет для проведення перевірки рівня володіння прийомами самозахисту містить п'ять питань:

- проведення затримання та супроводження;
- захист від ударів руками, ногами;
- захист від задушливих захватів чи обхватів;
- захист від загрози зброєю;
- проведення зовнішнього обшуку, зв'язування або надягання наручників (Наказ, 2015).

Оскільки вищезазначене передбачено наказом, то дані прийоми можливі тільки під час перевірки засвоєння навчального матеріалу, а не застосування на практиці. Пропонується під час складання підсумкових екзаменів ввести вирішення ситуативних завдань, які взяті з подій, що мали місце в професійній діяльності. Ця практика вже використовується співробітниками Національної поліції та передбачена наказом (Наказ, 2016).

З метою швидкої адаптації в екстремальній ситуації, що вимагає застосування заходів фізичного впливу під час вивчення прийомів рукопашного бою, пропонується моделювання таких ситуацій. У процесі навчання використовуються такі допоміжні, підготовчі спеціальні вправи, а саме:

- виконання перекиду вперед, прийняття бойової позиції та виконання захисту від удару ножем;

- виконання перекиду назад, розвороту обличчям до нападника, прийняття бойової позиції та виконання захисту від удару короткою палкою;

- виконання перекиду вперед, прийняття бойової позиції, виконання захисту від удару короткою палкою, виконання перекиду назад та захисту від удару ножем;

- виконання перекиду вперед, швидке обертання п'ять разів навколо своєї осі, витягнувши вказівний палець однієї руки вгору, а вказівний палець іншої руки тримаючи на кінчику носа, погляд сконцентрувати угорі, прийняти бойовою позицію, виконати захист від удару ножем, виконати перекид назад, обертання навколо своєї осі та захисту від удару короткою палкою;

- захист в колі відбувається проти семи нападників, два з яких атакують без зброї. Особа, яка виконує прийоми самозахисту перед початком атаки, виконує п'ять обертів навколо своєї осі, причому повинна одним пальцем торкатися підлоги та дивитися вниз, а після за командою викладача в довільному порядку відбувається атака;

- один виконує маневрування та захист від трьох нападників, які імітують нанесення ударів руками та ногами, за командою викладача один з агресорів завдає удар ножем, котрий попередньо був схований.

Цей варіант можна використовувати під час удосконалення техніки виконання прийомів рукопашного бою.

Ще з часів Радянського Союзу тематика проведення занять зі СФП мала загальний характер. І була єдина практично для всіх підрозділів, попри особливості служби. В пострадянський період ніхто навіть не подумав проаналізувати ситуацію в системі професійної підготовки. З року в рік вивчались одні й ті ж самі теми, нерідко по декілька разів на рік, наприклад, матеріальна частина пістолета Макарова. Відпрацьовувався один і той самий набір прийомів, більшість із яких просто неможливо застосовувати в бою через різні причини. Ніхто не подумав про те, що обов'язок знати всі прийоми програми та їх назви нічого крім шкоди не приносить. Прогалина в цій галузі професійної підготовки призводить до травм різної важкості та смерті співробітників в результаті нападу осіб, що утримуються під вартою. Всі прийоми за виконанням, призначенням, застосуванням та назвами повинен знати лише інструктор чи викладач. В кращому разі заняття проводять співробітники, які були призначені на посади старших інспекторів відділу кадрів лише тому, що вони колись займалися спортом, наприклад, боротьбою, боксом, кікбоксингом, карате, джуджитсу або айкідо. Але то спортсмени з баченням підготовки саме спортивної, де багато правил та обмежень. Вони не мають світогляду бійця-прикладника, який керується в бою лише обставинами, що склалися в певному місці та в певний час. А сутички в місцях позбавлення волі характерні саме присутністю групи учасників, де співробітники зазвичай перебувають в меншості та без зброї (в кращому випадку спец. засіб ПР-73), а його опоненти озброєні колюче-ріжучими предметами чи предметами ударно-дроблячої дії. Щодо цього В. І. Пліско (Пліско, 2008: 10) зазначає, що одним із компонентів успішних захисних дій під час зіткнення з озброєним злочинцем є наявність спеціальних теоретичних знань стосовно самих небезпечних способів нападу, закономірностей у поведінці супротивника перед виконанням атакуючих дій тощо. І до всього цього співробітник під час ведення сутички зобов'язаний керуватися законодавством, щодо застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів. Це є специфіка, яку треба знати та нею керуватися в навчальному процесі.

Проблематика необхідності в установі виконання покарань наявності професійно підготовленого інструктора, який буде постійно навчати та удосконалювати вміння та навички самозахисту досліджувалась вже раніше (Петрик та ін., 2018: 62).

Цікава ситуація з нормативами фізичної підготовки, зокрема. Наявна певна розбіжність у

кількості виконання вправ для I вікової групи (до 25 років). Порівняння здійснювалось оцінки «відмінно» для чоловіків та зазначено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз нормативів

	курсант	співробітник
Підтягування	15	13
Згинання рук в упорі лежачі	45	40
Комплексна силова вправа (кількість разів за 1 хв.)	55	52
Біг 100 м	13,2	14,2
Біг 1000 м	3,25	3,35
Човниковий біг 10 x 10 м (с)	26,0	27,0

Курсанти такі ж самі співробітники ДКВС, як і їх колеги в практичних підрозділах. Але дивує інше: молодий офіцер після закінчення закладу вищої освіти, прийшовши працювати в практичний підрозділ, не підтримує свій фізичний стан і не підвищує, а навпаки, знижує на цілком законних підставах.

Виходячи зі змісту СФП, немає взагалі ніякого системного характеру. Запропонована система зручна лише для підготовленого фахівця в цій галузі, який знає, де він працює і що треба співробітникам саме з огляду на службові особливості підрозділу. Інструктор без досвіду не має змоги організувати свою роботу, бо не має конкретної інформації, за допомогою якої можна було б зорієнтуватись в підготовці навчального процесу. Необхідна конкретизація тематики, напрацьована методика викладання відносно умов служби кожного відділу. У підрозділах з різними умовами служби повинна бути різна методика та методично-тематична спрямованість.

Фізична підготовка проводиться під час навчальних занять за програмою службової підготовки, самостійних занять з фізичної підготовки, під час проведення заходів масового спорту, яка здійснюється на підставі наказів Міністерства юстиції України, органів і установ, що належать до сфери управління ДКВС України, і охоплює: організацію роботи спортивних секцій, організацію та проведення спортивних змагань (Петрик та інші, 2019: 256).

Підсумкова перевірка рівня фізичної підготовки. Провести перевірку в повному обсязі є проблематично з тієї причини, що спортивна база підрозділів складається лише з гімнастичної перетини. Стадіони використовуються на умовах оренди або особистих домовленостей. За умов, у яких проводяться заняття очікувати від співробіт-

ників добрих або задовільних результатів марно.

Недоліки теперішньої системи фізичної та спеціальної фізичної підготовки в ДКВС України.

1. Відсутність стаціонарно підготовленого персоналу інструкторів бойової підготовки та бази для особового складу.

2. Ніхто не робить різниці у підготовці курсантів ЗВО, слухачів курсів перепідготовки, персоналу УВП та виправних колоній ДКВС України та курсів підвищення кваліфікації. Курсантів ЗВО треба саме навчати, бо для них то є нові знання та навички. Слухачів курсів перепідготовки не треба навчати у зв'язку з тим, що зі зміною посади змінюється сфера діяльності в установі, й вони повинні отримати нові знання. Чинних співробітників та слухачів не потрібно вчити тим же прийомам. Задача інструктора полягає в тому, щоб удосконалити вже наявні знання та навички або підтримувати їх в належному бойовому стані.

3. Стару базу, що містить у собі дуже багато прийомів, взагалі понад 70, суто спортивних, складних у вивченні та виконанні, що унеможливають затримання об'єкта, без заподіяння йому важких травм, по своїй суті не можливо використовувати в умовах групового бою, що є характерним для установ виконання покарань (групова непокоря та масові заворушення).

4. Відсутня системна послідовність вивчення прийомів та методика визначення особистого прийому та виведення його на інстинктивний рівень.

5. Відсутня або не використовується методика ведення рукопашної сутички з групою осіб.

6. Відсутня психологічна підготовка, що містить у собі:

- персонал, що навчається, працює в зручних умовах (обов'язково на борцівському килимі, у спортивному одязі, з безпечними макетами), що ні яким чином не наближені до бойового варіанту зброї чи засобів, що можуть кустарно виготовлятися в умовах обмеження волі;

- відсутня психологічна підготовка до ведення сутички або до здатності прийняття адекватного обставинам рішення з супротивником, що переважає в силі, вазі, є жорстоким, здатним на будь-які дії відносно працівника, якщо супротивник має чисельну перевагу (значну перевагу, натовп) або він озброєний;

- відсутня психологічна підготовленість до прийняття самих радикальних рішень, що продиктовані обставинами, для збереження життя інших людей чи свого власного.

7. Практична відсутність взаємодії між напрямами спеціальної фізичної, тактико-спеціальної та психологічної підготовки.

Висновки. Отже, проведений аналіз проблем формування фізичної готовності співробітників ДКВС України під час занять із загальної та спеціальної фізичної підготовки дійсно показує прорахунки в професійній підготовці персоналу служби та систематизації навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Казміренко Л. І. Психологічна готовність до дії. *Міліція України. Київ*. 1998. № 7–8. С. 10–11.
2. Петрик Д. П., Могильний Ф. В., Сорокопуд В. Б. Рівень сформованості навичок самозахисту співробітників Державної кримінально-виконавчої служби України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 152. Т. 1. Чернігів : ЧНПУ, 2018. С.60–63.
3. Петрик Д. П., Сорокопуд В. Б., Ткаченко І. В., Гончар В. В. Фізична та спортивна підготовка курсантів Академії Державної пенітенціарної служби. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки*. Вип. 2 (158). 2019. С.253–258.
4. Пліско В. І., Бутов С. Є. Визначення критеріїв оцінки проявів небезпеки в екстремальних ситуаціях працівниками органів внутрішніх справ : посіб. Київ, 2008. 36 с.
5. Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ М-ва юстиції України від 08 вер. 2015 року № 1675/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1088-15> (дата звернення: 10.03.2021).
6. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ М-ва внутрішніх справ України від 26 січ. 2016 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
7. Nieuwenhuys A. Oudejans R.R.D. Effects of anxiety on handgun shooting behavior of police officers: a pilot study. *Anxiety, Stress&Coping*. 2010, vol. 23, pp. 225–233.

REFERENCES

1. Kazmirenko L. I. Psykholohichna hotovnist do dii. [Psychological readiness for action]. *Militsiia Ukrainy*. Kyiv. 1998. № 7–8. pp. 10–11 [in Ukrainian].
2. Petryk D. P. Mohylnyi F. V. Sorokopud V. B. Riven sformovanosti navychok samozakhystu spivrobitnykiv Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. [The level of officers' self-defence skills in the state criminal and executive service of Ukraine]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*. Vyp. 152. T. 1. Chernihiv : ChNPU, 2018. pp.60–63 [in Ukrainian].
3. Petryk D. P., Sorokopud V. B., Tkachenko I. V., Honchar V. V. Fyzychna ta sportyvna pidhotovka kursantiv Akademii Derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby. [Physical and sports training of cadets of the academy of the state penitentiary service] *Visnyk natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Ser. Pedahohichni nauky. Vyp. 2 (158)*. 2019. pp.253–258 [in Ukrainian].
4. Plisko V. I. Butov S. Ye. Vyznachennia kryteriiv otsinky proiaviv nebezpeky v ekstremalnykh sytuatsiakh pratsivnykamy orhaniv vnutrishnikh sprav [Determination of criteria for assessing the manifestations of danger in extreme situations by law enforcement officers] : posib. Kyiv, 2008. 36 p. [in Ukrainian].
5. Nakaz Ministerstva yustitsii Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro organizatsiiu profesiinoi pidhotovki osib riadovogo i nachalnitskoh o skladu Derzhavnoyi kryminalno-vikonavchoyi sluzhbi Ukrayini» vid 08 Veresnya 2015 roku № 1675/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine «On Approval of the Provision on the Organization of Professional Training of Persons of the Private and Chief of the State Criminal Execution Service of Ukraine» from September 8 2015, № 1675/5] (2021, March 10). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1088-15>. [in Ukrainian].
6. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy» vid 26 sichnia 2016 roku № 50 [On approval of the Regulations on the organization of in-service training of employees of the National Police of Ukraine from January 26 2016, № 50] (2021, March 10). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> [in Ukrainian].
7. Nieuwenhuys A. Oudejans R.R.D. Effects of anxiety on handgun shooting behavior of police officers: a pilot study. *Anxiety, Stress&Coping*. 2010, vol. 23, pp. 225–233. [in English].